

PAUL RÉE



Psykologisia havaintoja
&
Moraalisten tunteiden
alkuperä

Psykologisia havaintoja

Moraalisten tunteiden alkuperä

PAUL RÉE

Psykologisia havaintoja
Moraalisten tunteiden
alkuperä

Suomentanut
Risto Korkea-aho

Psychologische Beobachtungen ilmestyi 1875.
Der Ursprung der moralischen Empfindungen ilmestyi 1877.

© 2023 Risto Korkea-aho
Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa
ISBN: 978-952-31-8458-9

Psykologisia havaintoja

l'homme est l'animal
méchant par excellence.¹

¹[Ihminen on häijy eläin vertaansa vailla.]

Jotkut lukevat kehittääkseen sydäntään,
toiset kehittääkseen henkeään: minä kirjoitan jälkimmäisille.

Sisällysluettelo

Kirjoista ja kirjailijoista	11
Ihmisten teoista ja niiden motiiveista	21
Naisista, rakkaudesta ja avioliitosta	56
Sekalaisia ajatuksia	74
Uskonnollisista asioista	92
Onnesta ja onnettomuudesta	97
Essee turhamaisuudesta	108

Kirjoista ja kirjailijoista

1

Mietelmät ovat ajatustiivistelmiä, joita jokainen voi makunsa mukaan pidentää.

Tämä kirjoitustapa on suositeltava. Ei nimittäin ole aivan helppo sanoa varsinaisia typeryyksiä lyhyesti, ytimekkäästi. Sillä niiden on paljon vaikeampi piilotella harvojen kuin monien sanojen takana. Lisäksi kirjallisuuden valtava laajuus tekee lyhyestä ilmaisutavasta toivottavan.

2

Kirjoittaja voi arvioida mietelmänsä arvon vasta unohdettuaan ne konkreettiset tapaukset, joista se on abstrahoitu.

3

Kirjailija siirtyy yksittäisestä yleiseen ja lukija yleisestä yksittäiseen, siitä johtuvat lukuisat väärinkäsitykset heidän välillään.

Vauvenargues sanoo: Si l'illustre auteur des »Maximes» eût été tel qu'il a tâché de peindre tous les hommes, mériterait-il nos hommages et le culte idolâtre de ses prosélytes?²

Tämä kysymys on absurdi: sillä La Rochefoucauld'n ihailijat eivät ihaile hänen sydämensä hyvyttä, vaan hänen päänsä terävyyttä.

Että ihmisen hyvyys koostuu siitä, missä määrin hän ottaa pyyteettömästi osaa toisten ihmisten kohtaloon, ja hänen käytännöllinen järkensä siitä, ettei hän seuraa hetkellisiä mielihaluja, vaan ottaa huomioon tulevaisuuden, ja että kaikkien ihmisten tulisi olla hyviä ja järkeviä, sen tietää jokainen omasta itsestään eikä kenenkään tarvitse oppia sitä moraalifilosofiasta.

Koska sitä paitsi niin hyvyitemme kuin järkevyytemmekin suuruus riippuu pääasiassa myötäsytntisistä luonnostamme, toiseksi *siitä*, olemmeko saaneet nuoresta asti usein tilaisuuksia tehdä hyviä ja järkeviä tekoja, filosofien lukeminen sitä vastoin ei saa mitään aikaan, – niin filosofia ei voi (kuten ei taidekaan) palvella moraalisia päämääriä. Sen tehtävänä on pikemminkin viihdyttää ja rakentaa älyllisesti niitä, jotka luonnostaan ovat kiinnostuneita sen aiheista.

Merkittävimmällä kirjailijalla on pienin lukijakunta.

²[Jos »Mietelmien» kuuluisa kirjoittaja olisi ollut sellainen, millaiseksi hän yritti maalata kaikki ihmiset, ansaitisiko hän kunnianosoituksiamme ja seuraajiensa jumalointia?]

Näemme jokaisen suuren kirjailijan saavan uransa alkutaipaleella kimppuunsa kriitikot, jotka haukkuvat häntä, niin kuin kylärakit räksyttävät kulkijalle, jota ne tahtovat pidättää. Mutta vähitellen palaavat koirat kyläänsä ja kriitikot tuntemattomuuteensa, jonka he muutamaksi tuokioksi olivat suotta jättäneet.

Suuret esikuvat ovat hyödyllisiä vain suurille seuraajille.

Puhujat ja kirjailijat vakuuttavat useimmiten vain ne, jotka jo valmiiksi olivat vakuuttuneita.

Kun luemme arvostettua kirjailijaa, korjaamme omaa arvostelmaamme hänen valossaan.

Kun sitä vastoin luemme kirjailijaa, jota ei vielä arvosteta, korjaamme häntä oman arvostelmamme valossa.

Tästä johtuu, että tunnetun kirjailijan huonot kirjat voivat saada vaikutusvaltaa helpommin kuin tuntemattoman kirjailijan hyvät kirjat.

Oppineet loistavat kuin kuu, lainattua valoa.

12

Filologi tuntee kirjat juuri niin tarkasti kuin ne tuntee se paperi, jolle ne on painettu.

13

Emme aina ilahdu, jos joku jakaa ylistävän arviomme jostakusta suurmiehestä. Sillä olemme niin turhamaisia, että tahdomme olla ainoita, jotka osaavat arvostaa häntä.

14

Monien aivot ovat hukkuneet oppineisuuteen.

15

»Lukutoukka» saa ilonsa opiskelusta sinänsä, ei siitä, mitä hän opiskelee.

16

Pelkkä oppinut on omahyväisempi kuin filosofinen ajattelija. Sillä jälkimmäinen saa usein huomata, että naiivi, ehkä kouluttamaton ihminen tuntee häntä paremmin ne asiat, joita hän on pohtinut vuosia, kun taas siitä, mitä oppinut tietää, kouluttamattomalla ei ole aavistustakaan.

17

Filosofianhistoriat voivat kertoa saman kuin filosofit, – siinä tapauksessa ne ovat hyödyttömiä; tai sitten ne kertovat jotakin muuta, – siinä tapauksessa ne ovat vahingollisia.

Ellei turhamaisuutta olisi olemassa, melkein kaikki tieteet makaisivat vielä kapaloissa.

Joka on ymmärtänyt runouden mestariteokset, se harvemmin tuntee halua selittää niitä seikkaperäisesti, koska hänestä tuntuu siltä, ettei sellaisten teosten kauneus ole sanoin jaettavissa sille, joka niitä lukiessaan ei itse välittömästi tunne sitä.

Niinpä runoilijoita saa ymmärtää vain vähän voidakseen kirjoittaa kirjallisuushistorian.

Kuinka huonosti monet kirjat kestäisivätkään kriittistä arvosteluaamme, ellemme olisi itse kirjoittaneet niitä.

Emme myönnä itsellemme tosiasioita, jotka ovat ristiriidassa oman systeemimme kanssa.

Pidämme kompetentteina vain niitä kriitikkoja, jotka ylistävät saavutuksiamme.

23

Uusia totuuksia vastustetaan osin kateudesta niiden opettajia kohtaan, osin siksi, ettei tarvitsisi myöntää, että on niin pitkään oltu väärässä.

24

Kirjailija on harvoin tyytyväinen lukijoihinsa. Sillä hän näkee teoksensa kauniit puolet ja tuntee vaisusti sen heikkoudet, kun taas hänen lukijansa hänen hämmästyksekseen näkevät sen heikkoudet ja tuntevat vaisusti sen kauniit puolet.

25

Ihmisen tietämät asiat ovat kuin pieniä yksinäisiä saaria, jotka ajellehtivat hänen tietämättömyytensä rannattomalla merellä.

26

On sinänsä ja itsessään epätodennäköistä, että saavutuksillemme suotu ylistys olisi lähempänä totuutta kuin niihin kohdistettu moite. Siitä huolimatta pidämme edellistä aina totena ja jälkimmäistä epätotena.

27

Mieleemme ei koskaan juolahda, ettei joku ymmärrä sitä, mitä hän sanoo, ja kuitenkin meidän olisi pitänyt omasta itsestämme oppia, kuinka usein niin tapahtuu.

Paul Rée (1849-1901) on saksalainen filosofi, joka nykyään tunnetaan lähinnä ystävyystään Friedrich Nietzsche'n kanssa.

Réen ensimmäinen kirja, mietelmäkokoelma *Psykologisia havaintoja* julkaistiin anonyymisti vuonna 1875. Mietelmät paljastavat tekijänsä pessimistisen maailmankatsomuksen ja kyynisen ihmiskuvan kaikessa lohduttomuudessaan.

Moraalisten tunteiden alkuperä ilmestyi 1877. Teoksessa selvitetään hyvän ja pahan käsitteiden, omantunnon, oikeudentunnon, rangaisuuden, turhamaisuuden, ylipäärtään moraalisten ilmiöiden syntyhistoriaa materialistisista ja evoluutioteoreettisista lähtökohdista.

